

Χριστιανικό ή εκκοσμικευμένο μοντέλο κοινωνίας; (Αγάπη Παπαδοπούλου, ΜTh)

/ [Πεμπτούσία](#)

Με βάση το Μέγα Φώτιο οι άνθρωποι πρέπει να αποδίδουν στο Θεό τα πράγματα που πάνε καλά είτε στην προσωπική τους ζωή είτε στη δημόσια ζωή του κράτους τους. Έτσι θα έχουν ως σύμμαχο το Θεό και δε θα είναι αλαζονικοί[237]. Ενώ ο Μακιαβέλι θεωρεί ότι τα πράγματα όταν πάνε καλά, αυτό σχετίζεται με την τύχη ή με την ικανότητα του ηγεμόνα[238]. Η άποψη αυτή δείχνει τους διαφορετικούς τους προσανατολισμούς. Είναι προφανές ότι ο Μ. Φώτιος προσανατολίζεται προς ένα χριστιανικό μοντέλο κοινωνίας, στο οποίο ο ηγεμόνας του θα έχει το πρότυπο του ενάρετου ηγεμόνα. Ο Μακιαβέλι από την άλλη, προσανατολίζεται προς ένα εκκοσμικευμένο μοντέλο κοινωνίας, στο οποίο ενδιαφέρεται αποκλειστικά για την αποτελεσματικότητα.

Με αυτές τις προϋποθέσεις, ο Μακιαβέλι ενδιαφέρεται για την εξωτερική διαχείριση της εξουσίας του ηγεμόνα και της συμπεριφοράς του. Οφείλει να φροντίζει να αποφεύγει οτιδήποτε τον κάνει να είναι μισητός από το λαό. Πρέπει να προσέχει να μην αποκτήσει τη φήμη ότι είναι φαύλος άνθρωπος, καθώς κάτι

τέτοιο θα τον έκανε να χάσει την εξουσία και τη θέση του. Οφείλει να αποφεύγει να φαίνεται φαύλος, ακόμα κι αν διαπράττει φαύλες πράξεις[239]. Μπορεί ακόμα και να εξαπατά τους υπηκόους του αφού οι άνθρωποι είναι τόσο απλοϊκοί κι άρα ένας απατεώνας θα βρίσκει πάντα θύματα[240]. Εκείνο λοιπόν που προέχει είναι η εξωτερική εντύπωση που θα δίνει ο ηγεμόνας και όχι η ουσία των πράξεών του. Αντίθετα, ο Μ. Φώτιος από την άλλη ενδιαφέρεται για την εσωτερική ηθική ποιότητα του ηγεμόνα η οποία αντανακλάται και στη διαχείριση της εξουσίας. Θεωρεί ότι ο ηγεμόνας δεν πρέπει να είναι μισητός από τους υπηκόους του αλλά να έχει την εύνοιά τους. Διαφορετικά, αν δηλαδή συμπεριφερθεί τυραννικά, δεν θα καταφέρει να είναι ηγεμόνας για πολύ καιρό ακόμα. Δεν μπορεί να εξαπατά διαρκώς τους υπηκόους του. Για το Φώτιο η εξαπάτηση είναι μια απόλυτη παραδοχή αδυναμίας. Αλλά, όταν ασκείται μεταξύ φίλων, είναι ένα σημάδι φαυλότητας και διαφθοράς.

Ο Μακιαβέλι έχει διαφορετική προσέγγιση των ηθικών αρετών του ανθρώπου. Απορρίπτει την ταπεινοφροσύνη και την αδιαφορία των χριστιανών για τα εγκόσμια, για χάρη των περισσότερο θετικών αρετών της ανδρείας και της αποφασιστικότητας[241]. Η συμπεριφορά των ηγεμόνων δε θα πρέπει να καθορίζεται από τους κανόνες της συμβατικής ηθικής και πολύ περισσότερο από τις χριστιανικές εντολές. Η διατήρηση της εξουσίας πρέπει να επιτυγχάνεται με κάθε τρόπο, γι' αυτό ο ηγεμόνας πρέπει να συμφιλιωθεί με την ιδέα ότι συχνά θα είναι ανάγκη να ενεργεί αντίθετα με τη συμπόνια, την ανθρωπιά και την αλήθεια.

Είναι φανερό ότι οι δύο συγγραφείς έχουν διαφορετικές ηθικές αξίες, οι οποίες απορρέουν από την αναγωγή τους σε διαφορετικές κοσμοθεωρίες και πιστεύω.

Για το Μακιαβέλι προέχει το κράτος και η κοινωνία και όχι ο πολίτης ή το άτομο[242], ενώ για το Μέγα Φώτιο προτεραιότητα έχει το ανθρώπινο πρόσωπο.

Σύμφωνα με το Μακιαβέλι ένας ηγεμόνας θα πρέπει να στοχεύει στο κοινό συμφέρον, να διασφαλίζει τα συμφέροντα της Δημοκρατίας κι όταν συναντάει εμπόδια στο στόχο του, να χρησιμοποιεί όλα του τα μέσα. Η ηθική του ηγεμόνα είναι η διασφάλιση του γενικού καλού, για το οποίο ο ηγεμόνας μπορεί να παίρνει όποια μέτρα θεωρεί αναγκαία. Είναι αλήθεια ότι ο ηγεμόνας του Μακιαβέλι δεν είναι ακριβώς ένας τύραννος που έχει ως στόχο τη διατήρηση της εξουσίας με κάθε μέσο, αλλά είναι ένας απόλυτος μονάρχης που προσπαθεί να διασφαλίσει με κάθε μέσο τα κοινά συμφέροντα[243]. Αντίθετα ο Πατριάρχης Φώτιος δεν θεωρεί ότι όλα τα μέσα είναι επιτρεπτά για έναν ηγεμόνα, αλλά όσα βρίσκονται σε συμφωνία με τις χριστιανικές αξίες. Ο ηγεμόνας πρέπει να τηρεί τις εντολές του Θεού[244]. Τον παροτρύνει να κάνει καλές και αξιοθαύμαστες πράξεις, έχοντας ως αρχή και γνώμονα τις εντολές του Θεού. Ενώ ο Μ. Φώτιος αναφέρεται σε Ηγεμόνα βασιλικού καθεστώτος και ο Μακιαβέλι σε δημοκρατικό καθεστώς, είναι εντυπωσιακό ότι οι θεολογικές προϋποθέσεις του πρώτου δίνουν μεγαλύτερη έμφαση στην αξία του κάθε πολίτη ως ξεχωριστού προσώπου, ενώ ο δεύτερος μολονότι μιλάει για δημοκρατία (δηλαδή για λαϊκή εξουσία) αντιλαμβάνεται το λαό ως απρόσωπη μάζα μηδενικής σχεδόν αξίας.

Κεντρικό σημείο διαφοροποίησης των δύο θεωρήσεων είναι η σχέση του ηγεμόνα και της πολιτείας με το Θεό. Ο Μ. Φώτιος συστήνει τον προσανατολισμό του κοινωνικού αλλά και του προσωπικού βίου των μελών μιας κοινωνίας (πολιτών και ηγεμόνα) στο Θεό. Έτσι προκύπτει η προκοπή και η ευδαιμονία του κοινωνικού συνόλου. Αντίθετα, ο Μακιαβέλι μια τέτοια κοινωνική δομή θα τη θεωρούσε πως ανήκει σε μοντέλο μιας εκκλησιαστικής ηγεμονίας αποκλειστικά, όπου ο δημόσιος διάλογος είναι περιορισμένος, ο ανθρώπινος παράγοντας περιορισμένος και οι κοινωνικές εξελίξεις σχεδόν 'αυτοματοποιημένες'[245].

Με βάση το Μακιαβέλι η διοίκηση ενός ηγέτη οφείλει να βασίζεται στις πλέον απαισιόδοξες πτυχές της ανθρώπινης υπόστασης. Η θέση του ηγεμόνα είναι να προσπαθεί να προστατεύσει τα συμφέροντά του σε ένα κόσμο σκοτεινό, στον οποίο οι περισσότεροι άνθρωποι δεν είναι καλοί. Αν επιμένει να θεωρεί καθήκον του να είναι καλός, όχι μόνο δε θα πετύχει να κάνει μεγάλα πράγματα, αλλά θα καταστραφεί κιόλας. Ένας ηγέτης δεν μπορεί να έχει μόνο θετικά στοιχεία, καθώς κάτι τέτοιο δεν ταιριάζει με την ανθρώπινη φύση. Κι αν ακόμα είχε μόνο θετικά,

τότε δε θα μπορούσε να σταθεί ως ηγέτης. Για το Μακιαβέλι ο σοφός ηγεμόνας πρέπει να καθοδηγείται από τις επιταγές της αναγκαιότητας. Για να διατηρήσει τη θέση του πρέπει να βρει τη δύναμη να μην είναι καλός αν το απαιτούν οι περιστάσεις. Ακόμη, ο σοφός ηγεμόνας οφείλει όταν μπορεί να μένει σταθερός σε αυτό που θεωρεί σωστό, αλλά να μπορεί όταν είναι ανάγκη να κάνει και το άδικο, προκειμένου να διατηρήσει την εξουσία του[246]. Αντίθετα ο ιερός Φώτιος θεωρεί ότι η άσκηση της εξουσίας είναι αποτελεσματική και σωτήρια μόνο όταν είναι ενάρετη. Δίνει συστάσεις προς τους άρχοντες για σύνεση και σωφροσύνη που πρέπει να επιδεικνύουν προς όλους τους υπηκόους τους. Οφείλει ένας ηγεμόνας να αποφεύγει την κακία, ειδάλλως θα ωθεί σε αυτήν όσους τον βλέπουν και θα βλασφημούν το Θεό που του έδωσε εξουσία. Με άλλα λόγια, υπενθυμίζει στον ηγεμόνα ότι έχει ευθύνη για τον τρόπο διοίκησης όχι μόνο απέναντι στον εαυτό του και στους υπηκόους του, αλλά κυρίως απέναντι στο Θεό. Για το Μακιαβέλι αντίθετα, από το έργο του εξάγεται ότι ένας ηγεμόνας ουσιαστικά λογοδοτεί αποκλειστικά στον εαυτό του[247].

Σύμφωνα με το Μακιαβέλι, οι ηγεμόνες που πέτυχαν στη ζωή τους κάτι αξιόλογο είναι όσοι παρέβησαν την πίστη τους και επιβλήθηκαν στους ανθρώπους χρησιμοποιώντας δόλο[248]. Αντίθετα ο Πατριάρχης Φώτιος δεν θεωρεί ότι οι αξιόλογοι ηγεμόνες πρέπει να παραβούν την πίστη τους ούτε να χρησιμοποιούν ως μέσο την πονηριά, αλλά την ειλικρίνεια. Για το Φώτιο η εύνοια των υπηκόων είναι καλύτερο και ασφαλέστερο βάθρο για την εξουσία από ό, τι ο φόβος. Έτσι θα ζει κάποιος ευχάριστα και θα εξασφαλίσει στους υπηκόους του μια πολιτεία χωρίς δολιότητες[249]. Οι δύο συγγραφείς σκιαγραφούν με διαφορετικό τρόπο το πορτρέτο του «καλού» ηγεμόνα: στην πρώτη περίπτωση είναι ο ρεαλιστής ηγεμόνας, ο οποίος έχει στόχο την αποτελεσματική διαχείριση της εξουσίας, ενώ στην δεύτερη είναι ο χριστιανός ηγεμόνας, ο οποίος έχει στόχο την εφαρμογή της Βασιλείας του Θεού στη γη.

Συνεπώς στη σκέψη του, ο Μακιαβέλι διαχωρίζει την πολιτική από τη μέχρι τότε ηθική. Συνδυάζει τη δολιότητα και τη βία ως στοιχεία του κράτους και αναδεικνύει τον καταναγκασμό ως το κυρίαρχο στοιχείο της κρατικής εξουσίας[250]. Για το Μακιαβέλι υπάρχουν δύο τρόποι με τους οποίους μπορεί κανείς να ενεργεί. Ο πρώτος ταιριάζει στους ανθρώπους, ενώ ο δεύτερος στα ζώα. Συχνά όμως δεν αρκεί ο πρώτος τρόπος κι έτσι οι ηγεμόνες καταφεύγουν και στο δεύτερο τρόπο. Έτσι προτείνει τη μίμηση της ενστικτώδους συμπεριφοράς των ζώων στην άσκηση της εξουσίας. Αντίθετα σύμφωνα με τον ιερό Φώτιο ούτε η βία πρέπει να χρησιμοποιείται αλλά ούτε κι ο δόλος. Σύμφωνα μ' εκείνον πρέπει να εξουσιάζει κανείς με την εύνοια των αρχομένων και όχι με τυραννικό τρόπο[251].

[flipbook title='Διαβάστε ολόκληρη τη μελέτη εδώ' book='papadopoulou_book' file='papadopoulou_diplomatiki.html'][/flipbook]

[237] Βλ. Despoina White Stratoudaki and Joseph Jr. Berrigan, *The Patriarch and The Prince*, ό. π., σελ. 78.

[238] Βλ. Νικολό Μακιαβέλι, ό. π., σελ. 130-132.

[239] Βλ. Κουέντιν Σκίներ, *Μακιαβέλι, Νήσος*, ό. π., σελ. 71-72.

[240] Βλ. Νικολό Μακιαβέλι, ό. π., σελ. 97.

[241] Βλ. Anthony Quinton, *Ιστορία της δυτικής φιλοσοφίας*, ό. π., μτφρ. Ρισσάκη Δέσποινα, εκδόσεις Νεφέλη, σελ. 421.

[242] Βλ. Γιώργος Ρούσης, *Το κράτος από τον Μακιαβέλι στον Βέμπερ*, ό. π., σελ. 37.

[243] Βλ. ό. π., σελ. 38.

[244] Βλ. Φώτιος, ό. π., *Ο Ηγεμών*, σελ. 27.

[245] Βλ. Νικολό Μακιαβέλι, *Ο Ηγεμόνας*, μτφρ. : Μαρία Κασωτάκη, ό. π., σελ. 68.

[246] Βλ. Κουέντιν Σκίներ, *Μακιαβέλι*, ό. π., σελ. 66-67.

[247] Βλ. Φώτιος, *Ο Ηγεμών*, ό. π., σελ. 49.

[248] Βλ. Jean-Jacques Chevallier, *Les Grandes oeuvres politiques*, ό. π., σελ. 27.

[249] Βλ. Φώτιος, ό. π., *Ο Ηγεμών*, μτφρ-σχόλια Ιωάννης Πλεξίδης, σελ. 11-12.

[250] Βλ. Γιώργος Ρούσης, *Το κράτος από τον Μακιαβέλι στον Βέμπερ*, ό. π., σελ. 40.

[251] Αναφέρει: «Κυβέρνα τους υπηκόους, στηριζόμενος όχι στη βία αλλά στην αγάπη των αρχομένων διότι η αγάπη είναι μεγαλύτερο και ασφαλέστερο βάθρο για την εξουσία παρά ο φόβος.» Βλ. «Φώτιος ο Μέγας, Επιστολή προς Βούλγαρον ηγεμόνα», ό. π., Εισαγωγή, κείμενο, μετάφραση και σημειώσεις: Παν. Κ. Χρήστου. Περιοδικό Εποπτεία. Αναρτημένο στην ιστοσελίδα http://www.myriobiblos.gr/texts/greek/fotios_eisagogi.html Ανάκτηση: 17/03/2014.